

УДК 658.152

О.Ф. КРИШАН, аспірант Дніпропетровського університету економіки та права

УПРАВЛІННЯ ФАКТОРАМИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ В ПРОЦЕСІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті визначено фактори, що впливають на ефективність інвестиційного проекту та сформульовано підходи до прийняття управлінських рішень з метою зменшення впливу негативних факторів на результати реалізації інвестиційного проекту.

В статье определены факторы, влияющие на эффективность инвестиционного проекта и сформулированы подходы к принятию управленческих решений с целью уменьшения влияния негативных факторов на результаты реализации инвестиционного проекта.

The factors are defined which influence on efficiency of investment project and approaches are formulated to accept of administrative decisions with the purpose of diminishing influence of negative factors on the of realization of investment project results.

інвестиційний проект, інвестиції, управління інвестиційним проектом, фактори впливу, технічні фактори, технологічні фактори, організаційні фактори

Усю сукупність техніко-економічних факторів, що впливають на відхилення фактичних значень показників ефективності інвестиційного проекту від їх розрахункових значень, слід класифікувати за видами, групами і напрямками, а також за факторами внутрішнього і зовнішнього середовища. Важливу роль відіграє проведення аналізу відхилення фактичних показників ефективності інвестиційних проектів від їх розрахункових значень за інвестиційною і фінансовою діяльністю.

Завданням цієї статті є уточнення складу і проведення класифікації техніко-економічних факторів, що впливають на відхилення фактичних показників ефективності інвестиційних проектів від їх проектних значень.

Фактори зовнішнього середовища, у свою чергу, слід поділяти на фактори прямої та непрямої дії. До зовнішніх факторів прямої дії належать ті, що обумовлені дією або бездіяльністю: постачальників матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів, споживачів продукції, конкурентів, посередників, бюджетної і податкової системи, законодавством державних органів управління.

До зовнішніх факторів непрямої дії належать: рівень розвитку економіки, науково-технічний прогрес, соціальні і культурні фактори, стан і тенденції розвитку фінансової і кредитно-грошової системи, демографічні, природні, ресурсні фактори.

До внутрішніх факторів належать: людський фактор (якість кадрового персоналу); інтелектуальний фактор (технологічні особливості підприємства, інноваційні програми розвитку підприємства, освоєння нової продукції, патенти, ліцензії); фактор матеріальних ресурсів (стан та структура основних виробничих фондів, матеріально-технічних ресурсів); фактор організації й інфраструктури (відділи головного технолога, головного механіка, маркетингу тощо).

За видами діяльності, пов'язаними з реалізацією інвестиційного проекту, можна запропонувати класифікувати фактори за інвестиційною, операційною і фінансовою діяльністю підприємства.

Класифікація факторів, що впливають на ефективність інвестиційного проекту в процесі його операційної діяльності, дозволяє зробити загальний висновок про відхилення фактичного

показника чистого доходу від його розрахункового значення як в цілому за весь життєвий цикл впровадження інвестиційного проекту, так і за кожним роком його реалізації. Ця інформація надалі використовується для детального аналізу і контролю причин, що вплинули на відхилення фактичних показників ефективності від їх розрахункових значень, а також на розробку управлінських рішень, спрямованих на усунення впливу негативних факторів.

Аналогічну роль виконує проведення аналізу відхилення фактичних показників ефективності інвестиційного проекту від їх розрахункових значень за інвестиційною і фінансовою діяльністю, хоча є певні особливості. Наприклад, відхилення фактичних показників ефективності від проектних значень за операційною діяльністю може бути обумовлене дією технічних, організаційних, структурних і міжгалузевих факторів. Тоді як на відхилення фактичних показників ефективності інвестиційного проекту від розрахункових за інвестиційною діяльністю переважно впливають фактори організації виробництва, праці й управління. До них належать помилки в проектуванні, невиконання термінів будівництва об'єкта, зриви постачальниками термінів поставок матеріалів, комплектуючих, устаткування, виправлення дефектів.

Враховуючи вищевикладене, можна запропонувати класифікацію техніко-економічних факторів не лише за видами діяльності, пов'язаними з реалізацією інвестиційного проекту, а також за групами і напрямками. З цієї метою може бути проведена така класифікація [1]:

- 1) технічні фактори;
- 2) фактори організації виробництва, праці і управління;
- 3) фактори структури і обсягу виробництва;
- 4) галузеві і міжгалузеві фактори.

Технічні фактори. Науково-технічний рівень виробництва і продукції включає в себе підвищення ефективності і якості продукції і використовуваної техніки, рівня механізації і автоматизації виробництва, технічної і енергетичної озброєності праці. У зв'язку з цим усі

технічні фактори необхідно класифікувати за такими напрямками:

- технологічні процеси (зміна або недотримання технології виробництва, використання провідних технологій, що призводять до кардинальної зміни виробничих процесів);
- механізація й автоматизація виробничих процесів (підвищення технічного рівня робочих місць на виробництві, вдосконалення засобів праці);
- впровадження засобів обчислювальної техніки;
- зміна конструкції і технічних характеристик виробів (підвищення якості, зручності експлуатації, розширення технічних можливостей вироблюваної продукції тощо);
- розширення масштабів і вдосконалення використовуваної техніки;
- інші фактори, що підвищують технічний рівень виробництва.

Технологічний напрям у групі технічних факторів відіграє основоположну роль при реалізації інвестиційних проектів, орієнтованих на кардинальну зміну технології виробництва. Інвестування в «проривні технології» є вельми ризикованим з точки зору гарантії отримання необхідного результату, тобто дійсно нової цікавої технології або продукту. Особливо ризикованими є інвестиції у фундаментальну науку. Разом з тим найцікавіші інвестиції саме в оригінальні технології, але лише тоді, коли існує можливість їх практичного використання, і тоді, коли ринок готовий прийняти продукцію, пов'язану з використанням високих технологій. Врахування фактора технології принципово важливе при аналізі операційної діяльності підприємства, в процесі будівництва і технічної підготовки виробництва, тобто в процесі інвестиційної діяльності підприємства.

Організаційні фактори впливають на зміну рівня спеціалізації, кооперації, скорочення тривалості виробничого циклу, забезпечення ритмічності виробництва, принципів наукової організації виробництва і праці, підвищення кваліфікації працівників. Можна запропонувати виділяти такі напрями на рівні

організаційних факторів, що впливають на ефективність інвестиційних проектів [3]:

- удосконалення управління і скорочення витрат на управління;
- удосконалення організації й обслуговування виробництва;
- удосконалення організації і нормування праці;
- скорочення виробничих витрат від браку;
- покращання використання основних фондів;
- поліпшення матеріально-технічного постачання (організація своєчасних поставок сировини, матеріалів, комплектуючих, скорочення випадків порушення постачальниками договірних умов);
- скорочення транспортних витрат;
- інші фактори, що підвищують рівень виробництва, праці й управління.

На наш погляд, ключовими факторами відхилення фактичної ефективності проекту від розрахункової є помилки в здійсненні управління інвестиційним проектом. При реалізації інвестиційного проекту весь комплекс робіт може бути виконаний різними методами, з різними техніко-економічними показниками. У реалізації інвестиційного проекту бере участь велика кількість різних підприємств і організацій, які виконують свої конкретні завдання. У сучасних умовах втрати виникають на стиках окремих етапів інвестиційно-експлуатаційного циклу через незабезпечену економічну, організаційну й інформаційну сумісність і взаємодію, узгодженість інтересів і стимул-реакцію учасників.

Якість організації управління інвестиційним проектом визначається вже на інвестиційному етапі його реалізації. Істотну роль у відхиленні фактичних результатів інвестиційного проекту від розрахункових відіграють помилки в проектуванні і плануванні. Дуже часто в проектних розрахунках нехтують певними деталями доступної інформації, вважаючи їх незначними, що згодом призводить до зміни показників у той чи інший бік. Помилки при проектуванні часто виявляються невірними або

спричиняють до великих додаткових витрат, а отже, зміни схеми фінансування проекту. Фактори, пов'язані з тривалістю будівництва об'єктів інвестиційного проекту, також істотно впливають на підвищення або зниження ефективності інвестиційного проекту. Неefективна робота генерального підрядника або субпідрядників, недотримання постачальниками термінів поставок матеріалів, комплектуючих, виправлення дефектів будівництва, виявлених при пусконаладжувальних роботах або під час здачі об'єкта – все це збільшує тривалість будівництва об'єктів інвестиційного проекту, і, як наслідок, відбувається збільшення капітальних витрат.

Помилки в управлінні фінансами є найбільш поширеними факторами, що впливають на ефективність інвестиційного проекту. Використання грошових коштів, призначених для реалізації певних завдань інвестиційного проекту, для фінансування інших заходів призводить до тимчасових касових розривів у фінансуванні, що, у свою чергу, зриває графік запланованих робіт. Невідповідність змісту інвестиційного проекту і запланованих фінансових коштів для його реалізації нерідко виявляється вже на стадії реалізації проекту. Розробник ідеї свідомо може занизити або прибрати ряд статей витрат з розрахунку на те, що проект стане привабливішим й інвестор почне вкладати гроші. Необхідність додаткового фінансування лягає тягарем на інвестиційний проект, що значно знижує його ефективність і збільшує термін окупності.

Ефективність урахування організаційних факторів визначається перш за все ефективністю розробленої системи управління інвестиційним проектом. Ефективність, у свою чергу, визначається науковою обґрунтованістю підходів, принципів і методів вирішення проблем. Для підвищення рівня управління і методів господарювання має бути розроблена нормативна основа функціонування підприємства. Нормативно-методичне забезпечення управління створює умови для ефективного процесу підготовки, прийняття і реалізації рішень з питань

ведення планової і обліково-контрольної роботи в системі нормативного господарства й управління праці на підприємстві.

Структурні фактори, що впливають на ефективність реалізації інвестиційного проекту, можна класифікувати відповідно до таких напрямів: зміна номенклатури і асортименту, зміна обсягу вироблюваної продукції, скорочення умовно-постійних витрат, інші фактори, що впливають на обсяг і структуру виробництва.

Зміна обсягу вироблюваної продукції безпосередньо пов'язана з технічними і організаційними факторами, що впливають на ефективність інвестиційних проектів. Основні напрями пошуку резервів зростання обсягу виробництва продукції – це створення додаткових робочих місць, впровадження науково-технічних заходів, підвищення продуктивності праці.

Причиною структурних зрушень у виробництві продукції може стати недоопрацювання або відсутність маркетингової концепції виробництва і збуту. Можна витратити величезні фінансові ресурси на організаційно-технічну базу виробництва підприємства й отримати негативний результат, якщо продукція на виході не відповідає вимогам забезпечення її конкурентоспроможності.

Міжгалузеві, галузеві та інші фактори, в тому числі індекс інфляції. У цьому випадку розрахувати вплив подібних факторів майже неможливо, тому інвесторів необхідно мати інформацію про них і бути готовим до можливих втрат, пов'язаних з їхньою дією.

Усі перелічені групи факторів нерозривно пов'язані між собою. Технічна база виробництва підприємства успішно розвиватиметься і сприятиме підвищенню ефективності реалізації інвестиційного проекту лише тоді, коли організаційний механізм реалізації інвестиційного проекту досконалий, підприємство має кваліфікований склад фахівців, що відповідають технічному рівню підприємства як у сфері управління, так і виробництва. У свою чергу, реалізація таких напрямів організації і структури

виробництва, як скорочення тривалості виробничого циклу, забезпечення ритмічності виробництва, зміна обсягу і номенклатури вироблюваної продукції, неможлива без урахування технічних факторів виробництва [2].

Та все ж ухвалення якісних управлінських рішень є першим і найголовнішим кроком на шляху до підвищення ефективності інвестиційного проекту. Якість управлінських рішень, що приймаються, в ході реалізації інвестиційного проекту, безпосередньо залежить від рівня ефективності системи управління. Основними принципами управління інвестиційним проектом є: науковість; державне регулювання найважливіших галузей економіки; дотримання встановлених державою вимог до екології й охорони праці; правильний вибір і використання кадрів (відсутність необхідних фахівців може згодом повністю змінити хід реалізації інвестиційного проекту); централізація управління і досягнення поставлених цілей; єдиноначальність, мотивація трудової діяльності. Основними функціями управління є передбачення (прогнозування), планування, організація, регулювання (координація дій), контроль, облік, аналіз, стимулювання.

При ухваленні будь-якого рішення на кожній зі стадій розробки і реалізації інвестиційного проекту керівництву підприємства необхідно враховувати умови договорів та інших юридичних документів. Для максимального усунення негативного впливу окремих факторів на результат реалізації інвестиційного проекту організаціям, що здійснюють інвестиції, слід вести систематизований архів даних на користь своєї компанії, оскільки в майбутньому це допоможе управлінському складу приймати адекватні рішення щодо інвестиційного проекту з урахуванням досвіду, як власного, так і інших організацій з реалізації інвестиційних проектів.

Після фази ухвалення управлінських рішень, пов'язаних з розробкою і здійсненням інвестиційного проекту, настає фаза його експлуатації і контролю за виконанням прийнятих рішень. Очікувані наслідки, які привели

до ухвалення рішення з певної альтернативи, порівнюються з наслідками, що настають насправді. Для цього необхідно виявити техніко-економічні фактори, які вплинули на відхилення фактичних даних про хід реалізації й експлуатації інвестиційного проекту від розрахункових значень.

На першому етапі роботи з контролю й аналізу факторів, що впливають на ефективність інвестиційного проекту, потрібно ідентифікувати можливі ризики стосовно конкретного проекту, виявити причини їх виникнення або описати можливі наслідки їх здійснення, розробити антиризикові заходи, що включають у себе компенсуючі, нейтралізуючі або мінімізуючі ризик заходи, і отримати повну вартісну оцінку всіх показників.

Класифікація й урахування факторів, що впливають на ефективність інвестиційного проекту, на стадії розробки проекту – це, перш за все, їх ідентифікація і розгорнута техніко-економічна характеристика, необхідна не лише для аналітичної оцінки ризиків цього проекту, але і для всього процесу управління ним. У результаті, урахування цих факторів впливає на точність аналізу, а отже, і на результати інвестиційної діяльності.

Разом з аналізом факторів, що впливають на відхилення фактичних показників ефективності інвестиційного проекту від проектних значень, передбачених у процесі операційної діяльності (в процесі експлуатації інвестиційного проекту), необхідно врахувати вплив факторів, що негативно діють у процесі здійснення інвестиційного проекту. Ці фактори можна, у свою чергу, поділити на [4]:

- технічні (пов'язані з технологією);
- організаційні.

Сучасна технологія виробництва базується на використанні потокових методів, що забезпечують стійкість і ритмічність процесів, поєднання і комплексну механізацію робіт, що дозволяє досягти різкого зниження травматизму, підвищення якості і зниження вартості, та, відповідно, підвищення ефективності виробництва.

При цьому основними факторами ефективності технології виробництва є:

- розробка принципово нових і вдосконалення існуючих технологічних процесів (у тому числі при виробництві в складних кліматичних умовах);

- розвиток засобів механізації й автоматизації;

- широке вживання пересувних, інвентарних, блокових, збірно-розбірних тимчасових житлових і виробничих будівель і споруд, пристроїв, оснащення й устаткування, котельних, майстерень, що забезпечують різке скорочення підготовчих періодів у будівництві;

- впровадження нових ефективних матеріалів і конструкцій, широкої мережі міні-заводів, полімерних і пневматичних конструкцій;

- мережеве управління виробництвом у рамках локальних комп'ютерних мереж.

Зміст контролю й економічного аналізу дотримання технології виготовлення продукції полягає в тому, щоб проаналізувати об'єктивні і суб'єктивні причини недотримання технології виробництва об'єктів інвестиційного проекту і виникнення дефектів, а також навчитися вимірювати й обмежувати негативний вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Основними факторами, що обумовлюють відхилення фактичних термінів реалізації проекту від запланованих, є:

- відсутність необхідних потужностей (складу учасників) з реалізації інвестиційного проекту;

- недосконала конструкторська, технологічна й організаційна підготовка виробництва (типові організаційні заходи, визначення потреби і забезпечення матеріально-технічними і енергетичними ресурсами, підготовка кадрів);

- неякісне проведення підготовчих організаційно-технологічних заходів, що визначають тривалість виробництва (знаходяться у критичних точках графіка реалізації інвестиційного проекту);

- рівень матеріально-технічного постачання (вирішення проблем логістики в будівництві);

– недостатня інтенсифікація роботи при монтажі обладнання з транспортних засобів – «з коліс»;

– недотримання правил охорони праці незалежно від терміну і відповідальності робіт;

– несвоєчасне і недостовірне ведення технічної та іншої документації;

– відсутність наскрізного контролю якості й аналізу фактичних результатів ефективності інвестиційного проекту.

Особливу складність навіть при сто відсотковому фінансуванні становлять комплектація, постачання, зберігання і вхідний контроль якості матеріалів і устаткування.

Раціональна організація з усіх найважливіших факторів, що істотно впливають на ефективність інвестиційного проекту перш за все передбачає:

– контрольовані терміни виконання робіт;

– виявлення причин, що обумовлюють відхилення фактичних цін від цін, передбачених в інвестиційному проекті з комплектуючих, матеріальних і енергетичних ресурсів, що поставляються як на провідні будівельні об'єкти, так і для випуску продукції;

– перевірку відповідності фактичних процентних ставок за кредит їх проектним значенням;

– оцінку якості праці та врахування людського фактора.

При цьому менеджери або підрозділи, що здійснюють такий контроль, мають бути наділені широкими повноваженнями для проведення необхідних коригувань в інвестиційному проекті з метою усунення впливу негативних факторів. У разі потреби залежно від масштабу інвестиційного проекту керів-

ництво підприємства повинне прийняти обгрунтовані управлінські рішення про створення спеціального штабу або служби внутрішньої оцінки з фахівців різного профілю, здатних об'єктивно і кваліфіковано оцінити ситуацію, що виникає, і підготувати оперативні управлінські рішення з усунення дії негативних факторів.

При такому підході до організації внутрішнього контролю за ходом реалізації інвестиційного проекту невідповідності фактичних показників ефективності будуть усунені на ранніх стадіях його реалізації, що дозволить уникнути значних втрат на пізніших етапах.

Список використаної літератури

1. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов: пер. с англ. / Г. Бирман, С. Шмидт. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 631 с.

2. Бромвич М. Анализ экономической эффективности капиталовложений: пер. с англ. / М. Бромвич. – М.: Инфра-М, 2005. – 432 с.

3. Идрисов А.Б. Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций / А.Б. Идрисов, С.В. Картышев, А.В. Постников. – М.: Филинь, 2006. – 272 с.

4. Липсиц И.В. Инвестиционный проект: методы подготовки и анализа / И.В. Липсиц, В.В. Коссов. – М.: БЕК, 2004. – 304 с.

5. Лимитовский Л.А. Основы оценки инвестиционных и финансовых решений. / Л.А. Лимитовский. – М.: БЕК, 2006. – 686 с.

Надійшло до редакції 2.02.2010